

Iidentitait un tóól fan d' Oostfräisen

"Säi hebbent teegen däi Düütsken spöölt", see bäep Johanna frauer. Bäep Johanna was 'n räecht Oostfräiske fan Westerfeen. Un däi Düütsken? Ach, d'r mäint'de säi däi anner manskup fan 't Ollenbörger gewest. Fööl Oostfräisen beliiktäikendent sük sülst näit as düütsk un ook hör tóól is altiid bloot fan Oostfräisk of Oostfräisk Tóól nöymt worden.

Histoorsk kuntekst

Däi woorden 'Düütsk', 'Platdüütsk' of 'Leeğdüütsk' (de. 'Deutsch', 'Plattdeutsch' of 'Niederdeutsch'), bünt mit däi tiid fergleeken wal näej woorden in Oostfräisland. Däi historje wist us wooso. As däi läest oostfräisk fürst 1744 stüüv, gung Oostfräisland an Prüusen. Oostfräisland was in 't 18. jorhunnert 'n land fan fiif tóólen: Oostfräisk was däi tóól fan elker dag, Letiin was däi tóól fan d' geleerten, Fräisk was däi tóól fan 'n minnerhaid. Neerlandsk was in d' westen und Hooğdüütsk in d' oosten däi bruukelk skrifttóól.

Däi tóól fan dat näej prüusk ferwalten wur nóó 1744 Hooğdüütsk, man dit Hooğdüütsk is teegen 1800 in d' wester kuntraajen näit allerweegens begreepen worden. Fan of 1818 an föörderde dat hanooversk reegäaren dat inbrengen fan dat hooğdüütsk preeken in d' reef'rmäärt karken, acht joer lóóter is anörnt worden, dat däi karkenbauken up Hooğdüütsk skreeven worden mussent. Eerst túsken 1850 un 1880 ferdween dat Neerlandsk häilundal uut Oostfräisland. D'r mit set'de sük dat Hooğdüütsk as allenig skrifttóól in 't häiel Oostfräisland döör¹. Däi tóól fan elker dag bleev dat Oostfräisk.

Däi Oostfräisen beliiktäikendent sük bit nóó d' twäied weerldoorlauğ up 't êerst bii föörbild as 'Raiderlandjer' of 'Emder' un up 't twäied as 'Fräies' of 'Oostfräies' man häil wies noojt as 'Düütske'. Däi Oostfräisen beliiktäikendent däi häimóótferdreeven un al bewoener fan 'n docht liinje hooger dan Ollenbörğ as 'däi Düütsken'. 1919 is 'Dat Hus sünner Lücht' fan däi booren toogen Emden F. Lottmann (1880-1918) publisäärt worden. In dat bauk proot'dent däi hoovdfigöökten fan 'däi Düütskers', wat doo wal as skelwoord mäint west het.

1936 skreev Tjabe Wiesenmann dat bauk 'Hochdeutsch und Ostfriesisch', bit d'r hentau dat êerst umfangriik wäitenskuppelk unnersöyken². Tau dat weerdrükken 1977 skrift däi uutgeeveräj Schuster uut Läär: "Wiesenmann betoont wies 's móóls 'n biitje tau fööl däi äigenstenniğkaid fan dat oostfräisk Plat." Boovendeem is dat weerdrükken fan Schuster umnöymt worden in 'Einführung in das ostfriesische Niederdeutsch'.

Tjabe Wiesenmann het in siin bauk bloot fersöcht däi ferskeelen mank Hooğdüütsk un Oostfräisk tau wiisen.

¹ Marron Fort. Die Tradition des Niederländischen in Ostfriesland. <https://uol.de/einblicke/26/die-tradition-des-niederlaendischen-in-ostfriesland> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

² https://www.ostfriesischelandschaft.de/fileadmin/user_upload/BIBLIOTHEK/BLO/Wiesenmann.pdf (läest säin up d' 9. noowember 2020)

Däi Oostfräisk Landskup skrift d'r tau³:

"In 'Hochdeutsch und Ostfriesisch' wist sük Tjabe Wiesenmann as briljäänt un gedüriğ peedógôöğ. Häi begriipt däi leerproobleemen fan siin skaulkinner un wäit disse tau lössen."

Dat bauk word't, ook fan däi Oostfräisk Landskup, uut meerderder räidens loovt. Düs is dat 'n róódsel, woosoo däi ferlağ Schuster uut Läär Tjabe Wiesenmann ferwit't, dat häi däi äigenstenniğkaid t' fööl betoonen daajt. Boovendeem skrift däi ferläeger in dat weerdrükken sünner ennerwekker arğmenten: "Dat Oostfräisk ferskeelt bold näit fan däi noordleeğsaksx nóóberdjóólekten." Ook dat umnöymen fan dat bauk is sünner ferkloren. 'T let't d'r nóó as of dat bauk gaud nauğ föör 'n weerdrükken was, bloot däi äigenstenniğkaid fan 't Oostfräisk sul 't näit weesen un dat dürs näit meer fan Oostfräisk häiten.

Dat Hooğdüütsk is bit in d' 1970er-joren, mit tóólferbooden tau last fan 't Oostfräisk, ferbred't worden⁴. Un mit dat ferbräiden fan 't Hooğdüütsk und dat ankennen fan 't Leeğdüütsk as streektóól skint 't, dat sük 'n gróot däil fan d' Oostfräisen mit däi näej iidentitääit arranzjäärt het. 'T is bloot drei geeneróosjoonen ferleeden, dat bäep Johanna fan "däi Düütsken" proot't het un däi as 'n fröem folk ankeeken het. Fööl jueng Oostfräisen deedent fandóóeğ säegen: "man wii bünt doch in Düütskland?!"

lidentitääit un ankennen

'N däil fan d' Oostfräisen föylt sük bit fandóóeğ fors mit däi fräisk nóósjoonóólitääit ferbunnen. Düs is fööer enkeld joren 'n stikker mit däi tekst: "Ich bin deutscher Staatsbürger - friesischer Nationalität" uutdóón worden. Däi stóótsbörgerskup word't hir fan dat woord nóósjoonóólitääit trent. Ror is dat dat engelsk fertóólen fan dat woord stóótsbörgerskup in düütsk raajspóósen un uutwiisen.

Abbildung 1: 'N stikker düütsk stóótsbörger mit fräisk nóósjoonóólitääit.

³ https://www.ostfriesischelandschaft.de/fileadmin/user_upload/BIBLIOTHEK/BLO/Wiesenmann.pdf (läest säin up d' 9. noowember 2020)

⁴ Taz.de. „Mein“ und „dein“ auf Platt. <https://taz.de/Niederdeutsch-im-Kommen/!5287076/> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

Föör dat woord dee man in 't Engelsk dat fertóólen 'citizenship' ferwachten, man dat engelsk fertóólen föör stóótsbörgerskup is hir 'nationality'. Disser fertóólen is lóóterweġ ook in d' woordenbauken oovernommen worden. Man stóótsbörgerskup un nóósjoonóólitäit of 'citizenship' un 'nationality' bünt föör 't wet ferskeelend woorden. In låan as Rusland of in d' Folksreepublik Sjiinó word't bit fandóóeġ spróókelk túsken stóótsbörgerskup un nóósjoonóólitäit unnersked't⁵ ⁶. Stóótsbörgerskup häit't hir dús 'bii wekker stóót man höören daajt', wor man siin stüren betóólt. Nóósjonóólitäit kumt fan dat letiinsk 'natio' of un häit't ruuġ wat as 'bii wekker folk man höören daajt'⁷.

'N lütje pâart fan dat oostfräisk befolken beliiktäikent sük up 't êerst as Fräies. D'r bii dürt noojt fergeeten worden, dat 't Oostfräisland, woo fööl minsken dat wal gissen deedent, 'n äingóól land is. Dat is 'n buent un föölfollig land. Oover däi jorhunnerten bünt fööl minsken inwannert. Enkeld föörbiller bünt:

- geloovensflüġtlingen fan Neerland
- ruuġweġ 50 000 häimóótferdreevens fan Oost-Oiroopó
- Däi boatpeople fan Fjetnam
- ruuġweġ 700 Sinten in d' kuntraaj fan Läär

Bii 't ooroostfräisk befolken kan man gissen, dat twei weerldoorlaugen, dat äilend nóó d' weerldoorlaugen un dat ferknusen fan dat ferleeden d'r up of led't hebbent, dat fööl Oostfräisen sük düütsk föylent. D'r bii kwam dan noch däi hooġdüütsk tóól nóó d' oorlauġ, wor döör däi Oostfräisen sük ook fan d' tóól mit däi Düütsken ferbunnen föyldent.

Däi fróóeġ, of däi Oostfräisen nuu Düütsken of Fräisen bünt, is mit in kracht treedenn fan däi róómkuntrakt tau d' skuts fan nóósjoonóóel minnerhaiden up d' 1. feeberwoi 1998 uutennelk ferklort. Däi Fräisen, Daansken, Soorbsken, Sinten un Roomós bünt mit disser kuntrakt as nóósjoonóóel minnerhaiden ankent. Dat bedüd't, Düütskland het disser fäär in Düütskland häimsk folken as folken of nóósjoonóól minnerhaiden ankent. Un unnerwiilst gift dat in 't Oost-Fräisland enkeld koppels däi sük mit däi róómkuntrakt iidentifisäärent.

⁵ Andreas Kappeler. Russische Geschichte.
<https://books.google.de/books?id=8iQXAAQBAJ&pg=PA13#v=onepage&q&f=false> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

⁶ Klemens Ludwig. Vielvölkerstaat China.
<https://books.google.de/books?id=uSIJ8CosHbMC&pg=PA13#v=onepage&q&f=false> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

⁷ <https://www.wortbedeutung.info/natio/> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

Däi Pertäj *Däi Fräisen* fersöcht däi belangen fan d' fräisk noósjoonóóel minnerhaid in 't Oostfräisland tau ferfangen, dat *Friesische Forum* het dat bundsministerjem fan 't binnen tau 'n stellenneemen äiskt - un kreegen - un däi interfräisk *Group fan Auwerk* het sük mit aksjoonen föör d' fräisk iidentitait inset't. Säi haarent as föörbild dat ferwilkoomensskild fan 't Land Leeġsaksen an d' neerlandsk-düütsk swet mit däi tekst 'Oost-Fryslond' ooverkleevt. 2020 is däi Jungfräiske Mäinskup sticht't worden, mit dat tsiil däi tóólen Oostfräisk un Sóóterfräisk tau behollen un uut t' baauen. Säi staaht föör kultüräel sültbestimmen in.

Abbildung 2: Dat ferwilkoomensskild fan 't Land Leeġsaksen an d' neerlandsk-düütsk swet

Tóól

Däi tóól däi in 't Oostfräisland proot't word't, word't fóóken mit woorden as 'Platdüütsk' of 'Leeġdüütsk' benöymt. Up 't mäist wurdent disser woorden fan däi lüü bruukt, däi Hoogdüütsk as maudertóól haarent un kwamment soo in d' ferloop fan d' tiid ook bii däi soo benöymt 'Platdüütsk' of 'Leeġdüütsk'. Man däi gebruk fan disser tittels is wal fan rechtens umstreden:

'N probleem is dat woord 'Platdüütsk' in dat siecht, dat 't n'rmóól fan 'n tiid ofkumt, in däi däi tóól as plâat (äinfolliġ) tóól ankeeken un minacht't wur. Dat ferachten fan däi tóól döör dat histoorsk mäinen fan dat woord 'Plat' häit't, dat dit fersmeeten worden maut. Düs leenent wii as Jungfräiske Mäinskup dat of.

Dat woord 'Leeġdüütsk' staaht up 'n wäitenskuppelk boom un fersöcht 'n tsoord ferwantskup fan d' tóólen in Noorddüütskland t' beskriiven.

Däi oostfräisk singer Stefan em Huisken föörmeläärt dat up siin webstee as folġt⁸:

"Föör mii is niks d'r um bii, doo däi up 't rebäit fan d' leeġdüütsk tóólplêeġ je häiel aktiif un erfolġriik Oostfräisen höör streektóól sültbewust 'Oostfräisk Tóól' nöymt – un d'r bii âal kloer ferskeelen fan fräisk un leeġdüütsk tóólwarjanten bii siid uutsmiitent, je fiilicht sült bii menniġ besöyker ferkeert föörstellens wekkent (neemelk: däi tóól is 'fräisk')? Säi föylent sük meer as Fräisen dan as Saksen, un düs is disser nóóm ook 'n utdrük fan leevt iidentitait."

Stefan em Huisken beskriift hir man bloot dat beliiktäiken fan däi tóól, man ook inhollig is däi Oostfräisk Tóól näit gliik mit dat Leeġdüütsk.

Teegenstemmen, däi wiisen, dat dat Fräisk, bit up däi Sóóterfräisk streektóól, in 't häiel Oostfräisland ferdweenen is, ferdekkent dat däi situwóósjoon 'n anner is:

⁸ Stefan em Huisken. Plattdeutsch, Niederdeutsch, Sassisck, Oostfreeske Taal – Ja was denn nun? <https://emhuisken.de/wordpress/2017/09/plattdeutsch-ja-was-denn-nun/> (läest säin up d' 9. noowember 2020)

Dat ferdwiinen fan dat Fräisk truk sük oover 'n lâang tiid tau un fun siin äen up steeden as Steesdörp in 't 18. jorhunnert un up Wangerooğ in 't joer 1930 of in Forel 1950, wor noch up 't langst skier Fräisk proot't worden is. Man däi tóól is noojt häilundal ferdweenen.

Fandóoëğ blift us 'n tsoord kuntakttóól mit 'n grôot fräisk andäil un 'n grôot föölfolligkaid fan luuden, däi in 't Leeğdüütsk feelent. Ook däi fräisk iidentitait het däi tóólwessel ooverstóón. Dat kan man in dat beliiktäiken fan us tóól in d' oorsprungelk nóóm säin. Düs proot't däi oel Oostfräisk noojt fan 'Platdüütsk' of liik, man benöymt siin tóól 'Oostfräisk' of 'Oostfräisk Tóól'. 'N beliiktäiken, däi in us mäinen ook in d' düütsk tóól bruukt worden sal.